

תערובת מין במינו

פתיחה

בשיעורים הקודמים התחלנו לעסוק ביסודות דיני תערובת וראינו את העיקרון של נתינת טעם: כאשר האיסור נותן טעם בתערובת הוא אוסר אותה, וחכמים שיערו שמדובר על כמות יחסית של אחד כנגד שישים.

ניתן להציע שני הסברים מדוע האיסור מתבטל בתערובת במקרה שהוא פחות משיעור שישים:

1. אין השפעה לטעם האיסור בכמות כה קטנה, והוא אינו יכול לאסור את התערובת כולה. האיסור אמנם מתפשט בתערובת כולה, אולם בגלל קטנותו אינו אוסר אותה, וכאילו לא נמצא.

2. מכיוון שהכמות קטנה אז היא מתבטלת בעוצם מיעוט על ידי ההיתר.

נראה כי הנפקא מינה בין ההסברים הללו, תהיה במקרה של מין במינו. בגמרא מצינו מספר סוגיות העוסקות במקרה של תערובת שהאיסור וההיתר מאותו המין - יין נסך שהתערב עם יין רגיל, בשר טחון כשר שהתערב עם בשר טחון טרף וכד'. לפי הסברה הראשונה, פסיקת ההלכה במקרים אלו תהיה דומה לתערובות של מין בשאינו מינו. בשני המקרים, כמות האיסור כה קטנה עד שאין בה כוח לאסור את התערובת. לפי ההסבר השני, האיסור בטל רק כאשר הטעם מתטל בטעם אחר. בתערובת מין במינו, לא ניתן לבטל את טעם האיסור הואיל וטעמו זהה לטעם ההיתר. אם יסוד הביטול מושתת על העיקרון שטעם האיסור אינו מורגש אין זה נכון במקרה של מין במינו הואיל וטעם ההיתר שווה לאיסור ואנו מרגישים את האיסור.

בשיעור השבוע נעסוק במספר יסודות הלכתיים בנוגע לדיני ביטול בתערובת של מין במינו. יסודות אלו קשורים לשתי סוגיות בפרק חמישי במסכת עבודה זרה ולעקרונות בסיסיים בביטול בתערובת. כמו כן נעסוק בשאלה כיצד מגדירים שהאיסור וההיתר מאותו מין, וכן בעקרונות נוספים בביטול בתערובת¹.

תערובת של מין במינו

הגמרא בפרק חמישי מביאה מחלוקת כפולה בין האמוראים לגבי תערובת מין במינו:

"זה הכלל: מין במינו - במשהו, שלא במינו - בנותן טעם. רב ושמואל דאמרי תרוייהו: כל איסורין שבתורה, **במינן - במשהו**, שלא במינן - בנותן טעם... ר' יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו: כל איסורין שבתורה, **בין**

במינן בין שלא במינן - בנותן טעם, חוץ מטבל ויין נסך, במינן - במשהו, ושלא במינן - בנותן טעם וזה הכלל - לאתויי טבל" (עג:).

רב ושמואל מבחינים בין תערובת של מין במינו ובין מין בשאינו מינו. לשיטתם, כאשר מתערב בשר כבש כשר עם בשר כבש שאינו כשר, התערובת אסורה גם אם כמות האיסור קטנה ביותר. לעומתם, שיטת ר' יוחנן ור"ל לקיש הינה שאין הבדל בין תערובת של מין במינו ובין תערובת של מין ושאינו מינו ובכל מקרה משערים בנתינת טעם - בשישים.

מחלוקת מקבילה קיימת כבר בין התנאים במסכת מנחות (כב:). הגמרא שם דנה בדם קודשים שהתערב בדם אחר: לדעת תנא קמא רואים את הדם שאינו קודש כאילו הוא מים ומנסים לחשב האם לאחר ערבוב כמות כזאת של מים היה נשאר עדיין מראה דם. רבי יהודה חולק וסובר שאין דם מבטל דם, ולכן גם אם נשפכה כמות מאוד קטנה של דם שאינו קודש הוא אוסר את דם הקודש והוא אינו ראוי להקרבה. הגמרא למדה מדברי רבי יהודה - "מכאן למין במינו שאינו בטל".

הסבר למחלוקת זו אנו מוצאים בדברי הר"ן בנדרים (נב:). לשיטתו, כולם מסכימים כי על מנת שמשהו יתבטל בתערובת הוא צריך להיות מעורב עם משהו שאינו מינו. רק כאשר דבר נמצא עם דברים שונים ממנו יש מקום לדבר על ביטול. המחלוקת בין התנאים נובעת מהשאלה כיצד מגדירים מין במינו. לפי ר' יהודה אנו מגדירים מין במינו על ידי שאלה מציאותית - האם יש במקרה זה נתינת טעם. לעומתו, חכמים בודקים זאת בצורה הלכתית - כאשר יש לי איסור והיתר אז התערובת היא של מין בשאינו מינו (בהמשך השיעור נעסוק בסוגיית הגמרא שדנה בהגדרת מין במינו).

כאמור, לפי דברי הר"ן כולם מודים שבתערובת מין במינו האיסור לא מתבטל, והשאלה היא רק מהי תערובת של מין במינו. אך עדיין ניתן לשאול מדוע מין במינו לא יתבטל לעולם?

ניתן להציע הסבר שונה מההסבר לעיל. ניתן לומר כי מחלוקתם תלויה בשאלה מהו גורם האיסור: כאשר איסור נכנס לתערובת - האם התערובת מיד נאסרת אף כמצליחים לבטל את האיסור, ובמקרה של מין במינו לא ניתן לבטל את טעם האיסור. או שמא אנו בוחנים בהתחלה האם התערובת נאסרה מחמת האיסור, ובמקרה שהאיסור מועט אז התערובת כלל לא נאסרת.

לדעת רבי יהודה העובדה שיש איסור בתערובת מדליקה לנו נורה אדומה ואומרת לנו להתרחק. רק אם נצליח להתגבר עליו התערובת תהיה מותרת. מכיוון שהאיסור לא יכול להתבטל ע"י טעם, אז האיסור לא יתבטל לעולם. כל עוד אנו מרגישים טעם של איסור האיסור אינו מתבטל, והטעם לעולם לא יכול להשתנות הואיל ואין טעם אחר שישנה לו את הטעם.

לעומת זאת חכמים בוחנים האם התערובת אסורה לאור השאלה מה האיסור הוסיף לתערובת. יש שני אפשרויות בהם

1 לפני שנתחיל לעיין בסוגיות הגמרא נעיר על נקודה נוספת שלא נרחיב עליה בשיעורנו. יש להבחין בין תערובת של 'לח' ובין תערובת של 'בש'. תערובת לח היא תערובת של נוזלים או של מוצקים שנימוחים, לעומת תערובת יבש ביבש שהאיסור וההיתר נשארים כגושים נפרדים. עיקר דיוננו הוא לגבי תערובת מין במינו בלח, כאשר הראשונים דנים האם מחלוקת האמוראים והתנאים תקפים גם למקרה של יבש. מקובל להלכה שמהתורה בתערובת יבש ביבש הולכים אחרי הרוב ומדרבנן צריכים לשער בשישים (גם בתערובת מין במינו וגם בשאינו מינו).

משה) כותבים שהלכה כר"ת וכרוב הראשונים, וכך נכתב בשו"ע:

"אם נתערב מין במינו ונשפך, בענין שאין יכולין לעמוד עליו לשערו - אם נודע שהיה רובו היתר, מותר. ואם לא נודע שהיה רובו היתר - אסור. אבל אם נתערב בשאינו מינו ונשפך בענין שאין יכולין לעמוד עליו לשערו, אפילו נודע שהיה רובו היתר, אסור. ואם נתערב במינו ובשאינו מינו ונשפך בענין שאין יכולין לעמוד עליו לשערו, ונודע שהיה רובו היתר ממינו, רואין את שאינו מינו כאלו אינו, והשאר, מינו רבה עליו ומבטל" (סי צ"ה, סעיף ב).

מדאורייתא במין במינו אנו משערים ברוב- ולכן אם ידוע שהיה רוב היתר אז הספק הוא מדרבנן. לאור כך, אם ברור שיש רוב היתר אך יש ספק אם יש שיעור שישים הרי מדובר על ספיקא דרבנן ולקולא. לעומת זאת אם הספק מה היה הרוב, אזי יש לנו ספק דאורייתא ולחומרא. במקרה של אינו מינו - מהתורה משערים בשישים, ולכן אנו מחמירים גם במקרה שיש ספק האם יש שיעור של שישים בתערובת.

הגדרת מין במינו

עד כה עסקנו בשאלה העקרונית האם תערובת של מין במינו שווה לתערובת של מין בשאינו מינו. כעת, נבחן כיצד אנו מגדירים תערובת של מין במינו. אומרת הגמרא:

"חמרא עתיקא בענבי - דברי הכל בנותן טעם; חמרא חדתא בענבי - אביי אמר: במשהו, ורבה אמר: בנותן טעם. אביי אמר במשהו, בתר טעמא אזלינן, אידי ואידי חד טעמא הוא, דהוה ליה מין במינו, ומין במינו במשהו; ורבה אמר בנותן טעם, בתר שמא אזלינן, והאי שמא לחוד והאי שמא לחוד, וה"ל מין בשאינו מינו, ומין בשאינו מינו בנותן טעם" (סו.א).

הגמרא עוסקת בשאלה כיצד אנו מגדירים תערובת של יין חדש וענבים. אביי סובר שהואיל ויש ליין אותו טעם כמו הענבים אז מדובר בתערובת של אותו מין ולכן נאסר במשהו. לעומתו, רבה סובר שהואיל ומדובר בתערובת של יין ושל פרי הענבים, הרי מדובר על שתי שמות שונים. במקרה של שמות שונים, גם אם הטעם שווה, מדובר על תערובת של מין ושאינו מינו.

יש לשים לב שגם לפי דעת רבה במקרה של תערובת מין במינו האיסור יאסור בכל שהוא ולא בשישים. המחלוקת נוגעת להגדרת מין במינו ולא לשאלה כיצד פוסקים להלכה בתערובת של מין במינו. בתחילת השיעור ראינו את הסבר הר"ן למחלוקת התנאים במנחות שנחלקו בהגדרת מין במינו. החילוק שהר"ן העלה הוא האם ההגדרה היא הלכתית או מציאותית: הולכים אחרי הטעם או אחרי המעמד ההלכתי (איסור והיתר נחשבים כשני מינים).

הרמ"א בדרכי משה (צ"ה, ה) מביא את דברי האיסור והיתר שהגדרת מין ומינו נקבעת לפי שם המוצר. לפי עקרון זה גם חזה עוף וגם עוף מבושל, יתכן וייחשבו אותו מין הואיל ושניהם נקראים חתיכת עוף (או רבע עוף). הרמ"א כותב ששיטת האיסור והיתר אינה נראית לו, אך אעפ"כ פסק כמותו:

איסור מתווסף- 1. תוספת איכותית של טעם. 2. תוספת כמותית. במקרה של מין בשאינו מינו מדובר על תוספת איכותית- תוספת טעם לתערובת. לעומת זאת במין מינו אין תוספת טעם, ולכן הבחינה מדאורייתא היא של רוב (כמות). חכמים גזרו שאנו מוסיפים עוד פרמטר של טעם (רואים את האיסור כאילו אינו מינו), אבל ברירת המחדל במקרה של מין במינו הוא שאין איסור הואיל והאיסור לא הוסיף לתערובת.

פסיקת הלכה במין במינו

השיטה הייחודית בראשונים הינה דעת רש"י: בשתי מקומות (פסחים כט; חולין קט) רש"י כותב שהלכה נפסקה כר' יהודה ומין במינו אסור בכלשהו². עיקר הוכחתו של רש"י היא מדברי רבה בגמרא בפסחים:

"אמר רבה: הלכתא, חמץ בזמנו, בין במינו בין שלא במינו - אסור במשהו, כרב. שלא בזמנו, בין במינו בין שלא במינו - מותר, כרבי שמעון" (ל.א).

ראיה נוספת נובעת מסוגיית הגמרא בעבודה זרה בדף סו (נעסוק בה בהמשך השיעור) שנקודת ההנחה בה היא שמין במינו אסור בכל שהוא.

לעומתו, רוב הראשונים פוסקים שהלכה כחכמים ומין במינו אסור בנותן טעם. ר"ת למשל (תוס' בפסחים שם) חולק על רש"י, ומסביר שדברי רבה הם רק לגבי חמץ, ואין ללמוד משם לכל התורה. ר"ת מזכיר שגם רב יהודאי גאון פסק כך. ראיה לדבריו מביא ר"ת מדברי רבה עצמו האומר בגמרא בחולין כי מין במינו בטל בשישים. כדי ליישב את דברי רבה אחד עם השני חייבים להניח שבפסחים הוא דיבר רק על חמץ אך בשאר ההלכות בטל בנותן טעם.

הר"ן מזכיר סיבה נוספת לפסק זה מצד כללי פסיקה. בדרך כלל במחלוקת שבין ר' יוחנן ובין רב (או שמואל) הלכה כר' יוחנן. אך בגמרא בעבודה זרה המחלוקת הינה כפולה: ר' יוחנן וריש לקיש כנגד רב ושמואל, ולכן הלכה כר' יוחנן כשאר הלכות. ריש לקיש דואג לכך שדעת רב ושמואל לא יהיו רבים כנגד יחיד (ר' יוחנן) וכעת זה רבים כנגד רבים.

הר"ף מסתפק בפסיקת ההלכה:

"...איכא מרבואתא מאן דפסק הילכתא כרבי יוחנן וריש לקיש, דקי"ל דכל היכא דפליגי רב ור' יוחנן ושמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן. ואיכא מ"ד אע"ג דכל רב ושמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן, הכא קי"ל כרב ושמואל. ומיסתברא כותייהו דהא פלוגתא דאביי ורבה בחמירא דחיטי וחמירא דשערי ברב ושמואל שייכא" (ל.א).

מדברי הר"ף עולה שהוא פוסק כר' יהודה, אך הר"ן ועוד ראשונים כותבים שתלמידי הר"ף העידו עליו שהוא חזר בו ופסק להלכה כר' יוחנן וכחכמים³. הבית יוסף והרמ"א (בדרכי

2 יש לציין שיש סתירה בדברי רש"י ובסוגיית הגמרא בעבודה זרה (דף סו) הוא כותב שהלכה כחכמים שהתערובת נאסרת רק אם יש שיעור של נותן טעם.

3 וכך פסק הרמב"ם גם במשנה תורה וגם בפירוש המשנה. יש להדגיש שלפי כל השיטות בשתי מקרים תערובת מין במינו אסרת במשהו- יין נסך וטבל.

שמבטל את טעם האיסור, ולכן אנו יכולים להתעלם מהעובדה שיש גם מינו בתערובת.

הרשב"א חידש שהלכה זו נכונה גם לפי דעת חכמים ולא רק לפי רבי יהודה (תורת הבית בית רביעי שער ראשון עמוד יא:), אלא שהפעם זה בכיוון ההפוך. בעוד שרבי יהודה סילק את התערובת של מין במינו, לפי חכמים מסלקים את התערובת של מין בשאינו מינו. כאשר יש לנו תערובת של טונה וחצילים שנפלה לתוכה טונה של איסור, אנו מתעלמים מהחצילים ומבטלים את הטונה של האיסור בעזרת הטונה של ההיתר. רק לאחר שהטונה תתבטל בעזרת הטונה אנו נוספים מבחינה הלכתית את החצילים למשוואה.

השולחן ערוך פוסק את דברי הרשב"א להלכה:

"...ואם נתערב במינו ובשאינו מינו ונשפך בענין שאין יכולין לעמוד עליו לשער, ונודע שהיה רובו היתר ממינו, רואין את **שאינו מינו** כאלו אינו, והשאר, מינו רבה עליו ומבטל" (ש"ע צ"ח, ב).

כלומר, אנו מתעלמים מהחלק של אינו מינו, ומבטלים את התערובת על ידי מין במינו בלבד. כפי שכתבנו בהערה בתחילת השיעור, מהתורה מין במינו בטל מרוב, ולכן במקרה זה שהוא ספק אנו פוסקים ספיקא דרבנן לקולא. הרשב"א לקח את העקרון שבדברי רבי יהודה ויישם אותו במקרה ההפוך- ביטול תערובת כפולה על ידי החלק של מין במינו.

מהי הסברה לדברי הרשב"א? ברור כי הסברה שהצענו לדברי רבי יהודה לעיל, אינה תקפה לדברי הרשב"א, הואיל והיא נכונה רק במקרה ההפוך שמבטלים בעזרת הטעם. הרשב"א אינו נותן סברה לדבריו, והרמז היחיד שניתן למצוא הוא במילים- 'הולכין בו להקל'. יתכן והסברה היא שבמקרה שאנו יכולים להתייחס לתערובת כאל מין במינו או כאל מין בשאינו מינו, אנו הולכים להקל בכל מקרה בנפרד ולכל שיטה בנפרד.

האחרונים דנו בפסק הש"ע בעקבות הרשב"א וניסו להבין את ההיגיון שבהלכה זו. וכך כותב הש"ך:

"באמת צריך עיון בדין זה; דהטור בשם הרשב"א הוציא דין זה... **ולא דמי כלל** דהתם במינו לאו בני"ט אסור, הלכך אמרינן רואין את מינו כאלו אינו דהא נתבטל בשאינו מינו. **אבל הכא איך נאמר רואין את שאינו מינו כאלו אינו, סוף סוף השתא נ"ט בשאינו מינו וא"כ הוי ספקא דאורייתא** דלמא לא היה ס' ונתן טעם. וכן השיג מהרש"ל..." (ס"ק ח).

הש"ך תמה על דברי הרשב"א לאור העקרון שכתבנו לעיל⁶, ונראה שהוא מסכים עם דברי המהרש"ל שלא פסק את הרשב"א להלכה.

"הגה: ולענין מין במינו אזלינן בתר שמה, אם הוא שוה הוי מין במינו. אבל לא אזלינן בתר טעמא אם הוא שוה או לא" (סי' צ"ח, סעיף ב).

הש"ך (ס"ק ו) חולק בתקיפות על פסק הרמ"א, וכותב שיש לבחון את הטעם של האיסור, ולאור כך להכריע האם מדובר באותו מין. בכל הלכות תערובות הפרמטר הקובע הוא נתינת טעם, כאשר בבסיס הסברה לאסור מין במינו בכלשהו עומדת העובדה שהטעם שווה לאיסור ולהיתר. הש"ך מסביר שמחלוקת אב"י ורמב"ם בדף סו במסכת עבודה זרה היא רק לגבי יין נסך וטבל, שלגביהם לא נאמר הפרמטר של טעם⁴. בהלכות תערובות של איסור והיתר יש לבחון את טעם האיסור וכך גם לגבי הגדרת מין במינו.

הפרי מגדים (בשפתי דעת) כותב שרוב האחרונים פסקו כדברי הש"ך. בנוסף לכך הוא מזכיר שיטה שלישית שמשלבת את שתי השיטות- צריך גם טעם זהה וגם שם זהה כדי להגדיר מין במינו. הפרי מגדים אינו מקבל את השיטה הזו ואומר שהפרמטר הוא רק לפי הטעם ולא לפי השם. החוות דעת (על אתר ד"ה ומעתה נבאר) מנסה להוכיח באריכות את דברי הרמ"א, ולהלכה הוא סובר כי יש לבחון את המאכל לפי השם. בהמשך דבריו הוא מזכיר מחלוקת ראשונים כיצד מגדירים את השם- האם לפי ההגדות של התורה והשמות שהיא קוראת להם, או שהולכים לפי לשון בני האדם בעניין זה.

סלק את מינו

עד כה עסקנו בתערובות שהאיסור וההיתר הם מאותו מין. מה תהיה ההלכה במקרה שהתערובת כוללת שני מינים- אחד כמו האיסור ואחד שונה מהאיסור? לדוגמה- יש לנו סלט טונה וחצילים ונפלה חתיכת טונה של איסור לסלט- האם היא אוסרת גם בפחות מאחד בשישים? מצד אחד יש לנו תערובת מין במינו- טונה עם טונה, אך מצד שני יש תערובת של מין בשאינו מינו- טונה וחצילים.

הגמרא במנחות מזכירה חידוש בשיטת ר' יהודה שכפי שראינו סובר שמין ומינו אוסר בכלשהו. הגמרא דנה לגבי תערובת של מנחות ובעקבות ההלכה שמובאת בגמרא מסיק רבא:

"... אמר רבא, קסבר רבי יהודה: כל שהוא מין במינו ודבר אחר סלק את מינו כמי שאינו, ושאינו מינו רבה עליו ומבטל" (כב:).

מדובר על מקרה שיש לנו גם תערובת של מין במינו (טונה עם טונה), וגם תערובת של מין בשאינו מינו (טונה וחצילים). רבי יהודה סובר שאנו מסלקים כביכול את התערובת של מין במינו, ודבר ראשון אנו בוחנים את התערובת של מין בשאינו מינו. בדרך זו האיסור בטל בשישים בעזרת המין השני⁵.

מה הסברה לדברי רבא בשיטת רבי יהודה? כפי שהסברנו במהלך השיעור נראה שהסברה שמין במינו אוסר במשהו נובעת מכך שאין טעם טעם שמבטל את האיסור. רבי יהודה סובר ברגע שיש איסור בתערובת אז התערובת פסולה, אלא אם כן נוכל לבטל אותו ע"י טעם. במקרה זה יש מין נוסף

6 הש"ך עקבי בשיטתו ובכל מקום הוא בוחן לפי הפרמטר של נתינת טעם בתערובת. כך ראינו בשיעור זה לגבי הגדרת מין במינו שהש"ך תקף את הרמ"א ופסק שהולכים רק לפי הטעם. את עקרונות אלו ראינו גם בדברי הש"ך בשיעור בנושא נתינת טעם בתערובת. להלכה- המהרש"ל, ש"ך ופרי חדש חולקים על פסק הש"ע, והט"ז והב"ח פוסקים כדבריו.

4 בשיעור בעניין נתינת טעם הסברנו את ההבדלים בביטול איסורים בין מקרים שבטל בשישים, במאה ומאתיים ומקרים שלא בטלים כלל.

5 עקרון זה מובא גם בסוגיית הגמרא בעבודה זרה (סו:).

איסורים מבטלים זה את זה

בשיעור השבוע עסקנו בדרכים שונות של ביטול איסורים (פיגול, נותר וטמא). בגמרא בזבחים (עח.) מופיעה דרך נוספת לבטל איסור - 'איסורין מבטלים זה את זה'. עקרון זה נתון במחלוקת בגמרא בזבחים, אך לאור עקרון זה הרחיב הרא"ש את ההלכה לדיני איסור והיתר:

"ושאמרו לך, שאני מתיר כ"ט זיתים של היתר שנפל בו זית של חלב, ובקדירה אחרת היו בו ל' של היתר ונפל לתוכה זית של דם, ונתערבו יחד אלו שני תערובות. ודאי אני מתיין; אעפ"י שכל תערובות היה לבדו אסור, הותר כשנתערבו יחד בשוגג.

אי בעית אימא סברא, אי בעית אימא מתניתין. אי בעית אימא סברא: דכל אסור בטל כשאינו יכול לתת טעם בהיתר, וטעם דם וחלב אינו שוה, הרי שנתבטל טעם החלב בששים וטעם הדם בששים. דמה לי איסור המבטל איסור ומה לי היתר המבטל איסור, רק שיתבטל טעם האיסור ולא יהא עוד לו ליתן טעם בהיתר...." (ש"ת הרא"ש כלל כ סימן ב.)

המקרה המדובר הינו כשיש 59 זיתים של היתר, זית אחד של איסור X וזית אחד של איסור Y. בגלל שהטעם של X שונה מהטעם של Y, הרא"ש טוען כי הם יכולים לבטל אחד את השני. מכיוון שטעמם של שני האיסורים הוא שונה, אז כל אחד מהם מצטרף להיתר כדי שהאיסור השני לא יתן טעם וממילא האיסור בטל. וודאי שהסברה שעומדת בבסיס דברי הרא"ש היא שיסוד הביטול הוא משום טעם - התפשטות של האיסור בתערובות.

השולחן ערוך פוסק את דברי הרא"ש להלכה (סי' צ"ח, סעיף ט), ופסיקה זו מקובלת על הנושאי כלים. ברם, יתכן והרמב"ם חולק על פסק הרא"ש הואיל ובגמרא בזבחים הוא סובר כרבי אליעזר שפסק שאיסורים אינם מבטלים זה את זה (הלכות פסולי המקודשים פ"ח, הלכה כ.). בהלכות מאכלות אסורות הרמב"ם מתיר במקרה אחר:

"וכן הערלה מעלה את כלאי הכרם, וכלאי הכרם את הערלה... כיצד מאתים סאה של ערלה או של כלאי הכרם שנפלו לארבעים אלף חולין, ואחר כך נפל לכל מאתים סאה וסאה של ערלה או של כלאי הכרם הכל מותר, שכיון שבטל האיסור שנפל תחלה נעשה הכל כחולין המותרין" (פ"ז, הלכה י"ט).

הרמב"ם מתיר במקרה זה משום שיש 1/200 לפני שהוספנו את האיסור. חידושו של הרמב"ם הוא שלאחר שהאיסור התבטל הרי הוא כחולין גמורים, ואינו מתווסף לאיסור שנוסף בעתיד. לפי זה אם יש 1/199 לא יכול להיות ביטול, ופסיקה זו כנגד דברי הרא"ש בתשובה.

ניתן להסביר את דברי הרמב"ם בשני כיוונים:

1. הרמב"ם אינו חולק על הרא"ש - הרמב"ם פסק בדיני ערלה שאין איסורים מבטלים זה את זה. כפי שהסברנו בשיעורים הקודמים הביטול בערלה וכלאי הכרם אינו נובע מנתינת טעם אלא מהגדרה הלכתית. יתכן והרמב"ם יסכים לדברי הרא"ש במקרים של ביטול הטעם שאיסורים מבטלים את הטעם של השני.

2. הרמב"ם חולק על הרא"ש - איסורים אינם מבטלים זה את זה. זאת משום שכאשר אנו בוחנים את האיסור אז יש לנו בשורה התחתונה 59 היתר כנגד 2 איסור. לא ניתן לפרק את האיסור לגורמים ולהגיד שקודם יתבטל איסור אחד ולאחר מכן איסור שני. כפי שבמקרה שיש חתיכה גדולה של איסור לא נחלק אותה בצורה וירטואלית לשתיים ונתיר את חלקה ולאחר מכן את החלק השני, גם כאן יש לנו 2 יחידות של איסור שאוסרות את התערובת. כפי שכתבנו, רוב האחרונים לא התייחסו לדברי הרמב"ם ודברי הרא"ש נפסקו להלכה. הדגול מרבבה (על אתר) מעיר על שיטת הרמב"ם וכותב שכל ראיותיו של הרא"ש נדחים מפסקי הרמב"ם. אין חולק על פסקי הרמב"ם בהלכות פסולי המקודשים וכן במאכלות אסורות, ולכן נראה שאין הלכה כרא"ש. הדגול מרבבה מסיים שלפי שיטת הרמב"ם כדי להתיר במקרה זה יש צורך שהאיסורים יפלו זה אחר זה. במקרה ששני איסורים נפלו בו זמנית לשיעור 59 של היתר, לדעת הרמב"ם אין הם בטלים.

 כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון, תש"ע
 עורך: אביעד בינשטוק

 בית המדרש הוירטואלי
 מיסודו של
 The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash
 האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm>
 האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>
 *
 משרדי בית המדרש הוירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5
 דוא"ל: office@etzion.org.il
 לביטול רישום לשיעור: <http://etzion.org.il/vbm/>